

Категорія справи № 531/648/15-ц: не визначено.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 03.10.2017. Оприлюднено: 03.10.2017.

ПОСТАНОВА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

6 вересня 2017 року
справах

м. Київ Судова палата у цивільних

Верховного Суду України у складі:

головуючого **Сімоненко В.М.**, суддів: **Гуменюка В.І.**, **Охрімчук Л.І.**, **Романюка Я.М.**, розглянувши в судовому засіданні справу за позовом ОСОБА_5 до публічного акціонерного товариства «Ідея Банк» про визнання недійсним пункту кредитного договору і розірвання договору та зустрічним позовом публічного акціонерного товариства «Ідея Банк» до ОСОБА_5 про стягнення заборгованості за кредитним договором за заявою ОСОБА_5 про перегляд Верховним Судом України ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 червня 2016 року,

в с т а н о в и л а :

У квітні 2015 року ОСОБА_5 звернулася до суду з позовом, в якому просила визнати недійсним пункт 1.4 кредитного договору № Z03.178.73440 від 09 вересня 2014 року (далі - кредитний договір), укладеного між нею та публічним акціонерним товариством «Ідея Банк» (далі - ПАТ «Ідея Банк»), та розірвати вказаний договір.

Обґрунтовуючи позовні вимоги, ОСОБА_5 посилалася на те, що установлення пунктом 1.4 договору щомісячної плати за обслуговування кредитної заборгованості в розмірі 2,3 % від початкової суми кредиту суперечить вимогам закону, а вимога банку про дострокове повернення всієї суми кредиту є зміною істотних умов договору, що і є, на думку позивачки, підставою для його розірвання.

У липні 2015 року ПАТ «Ідея Банк» звернулося до суду із зустрічним позовом, в якому просило стягнути із ОСОБА_5 заборгованість за кредитним договором, яка станом на 15 липня 2015 року складала 105 тис. 281 грн 41 коп.

Рішенням Карлівського районного суду Полтавської області від 14 грудня 2015 року позов ОСОБА_5 задоволено частково. Визнано недійсним пункт 1.4 кредитного договору щодо встановлення щомісячної плати за обслуговування кредитної заборгованості в розмірі 2,3 % від початкової суми кредиту. У решті позову відмовлено. У задоволенні зустрічного позову відмовлено.

Рішенням Апеляційного суду Полтавської області від 28 січня 2016 року рішення районного суду в частині позову ОСОБА_5 про визнання недійсним пункту 1.4 кредитного договору скасовано, в задоволенні позову в цій частині відмовлено. Зустрічний позов задоволено. Стягнуто з ОСОБА_5 на користь ПАТ «Ідея Банк» 105 тис. 281 грн 41 коп. заборгованості за кредитним договором. В іншій частині рішення районного суду залишено без змін.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 червня 2016 року касаційну скаргу ОСОБА_5 відхилено. Рішення апеляційного суду залишено без змін.

18 серпня 2016 року ОСОБА_5 звернулася до Верховного Суду України із заявою про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 червня 2016 року з передбаченої пунктом 1 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, а саме статей 203, 509, 1054 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), статті 11 Закону України від 12 травня 1991 року № 1023-XII «Про захист прав споживачів».

На підтвердження зазначених підстав подання заяви про перегляд судового рішення ОСОБА_5 посилається на ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 червня 2014 року та 6 квітня 2016 року, в яких, на її думку, по-іншому застосовані зазначені норми матеріального права.

Заслухавши суддю-доповідача, перевіривши наведені в заяві доводи, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що заява підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Відповідно до статті 353 ЦПК України Верховний Суд України переглядає судові рішення у цивільних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом.

Згідно з пунктом 1 частини першої статті 355 ЦПК України заява про перегляд судових рішень у цивільних справах може бути подана з підстави неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Суди під час розгляду справи установили, що 9 вересня 2014 року між ПАТ «Ідея Банк» та ОСОБА_5 укладено кредитний договір, згідно з умовами якого останній надано кредит у розмірі 100 тис. грн, строком на 60 місяців зі сплатою 3 % річних від залишкової суми кредиту.

Пунктом 1.4 цього договору встановлено щомісячну плату за обслуговування кредитної заборгованості в розмірі 2,3 % від початкової суми кредиту.

Суди також установили, що в кредитному договорі, укладеному між сторонами 9 вересня 2014 року, та в графіку щомісячних платежів, який є невід'ємною частиною цього договору, встановлені процентні ставки послуг, які зафіксовані у грошовому виразі, у тому числі й плата за обслуговування кредиту (комісія).

Задовольняючи позов у частині визнання недійсним пункту кредитного договору щодо встановленої щомісячної плати за обслуговування кредитної заборгованості, суд першої інстанції виходив з того, що банк не має права встановлювати платежі, які споживач повинен сплатити на користь банку за дії, які не є послугою банку.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення про відмову в задоволенні первісного позову та про задоволення зустрічного позову, суд апеляційної інстанції, з висновками якого погодився й суд касаційної інстанції, керувався тим, що умова кредитного договору щодо встановлення щомісячної плати за обслуговування кредитної заборгованості в розмірі 2,3% від початкової суми кредиту не суперечить ні вимогам статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів», ні затвердженому сторонами графіку платежів, згідно з яким боржник повинен сплачувати щомісяця однакову суму, оскільки у спірному договорі плата за обслуговування кредиту встановлена не за формулою зі змінними величинами, а чітко визначеною фіксованою сумою.

Разом з тим у наданих заявницею для порівняння ухвалях Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 червня 2014 року та 6 квітня 2016 року суд касаційної інстанції, на відміну від справи, яка переглядається, зробив висновок про те, що встановлення банком у кредитному договорі обов'язку боржника сплачувати щомісячну комісію за управління кредитом є незаконним і суперечить положенням статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів».

Отже, наявне неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів».

Прикладів неоднакового застосування інших норм матеріального права, зазначених у заяві, не наведено.

Усуваючи розбіжності у застосуванні судом касаційної інстанції вказаної норми матеріального права, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України виходить з такого.

Відповідно до статті 203 ЦК України зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

При цьому законодавством визначено декілька наслідків невідповідності правочину нормам актів цивільного законодавства: недійсність правочину або його нікчемність у випадках, визначених законом (стаття 215 ЦК України).

За положеннями частини другої статті 215 ЦК України правочин є нікчемним, якщо його недійсність прямо встановлена законом. Визнання у такому випадку правочину недійсним в окремому порядку не вимагається.

Зазначені положення законодавства поширюються як на договори як вид правочинів загалом, так і на окремі положення певних видів договорів, зокрема договорів кредиту.

'-Згідно із частинами першою, третьою статті 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, установлених договором, а позичальник повернути кредит та сплатити відсотки.

Особливості регулювання відносин за договором про надання споживчого кредиту встановлені законом.

Оскільки споживач є вразливою стороною договірних відносин, законодавець визначився з посиленням захистом споживачів шляхом прийняття Закону України «Про захист прав споживачів» та Закону України «Про споживче кредитування», який набрав чинності 10 червня 2017 року.

За положеннями абзацу третього частини четвертої статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» кредитодавцю забороняється встановлювати в договорі про надання споживчого кредиту будь-які збори, відсотки, комісії, платежі тощо за дії, які не є послугою у визначенні цього Закону. Умова договору про надання споживчого кредиту, яка передбачає здійснення будь-яких платежів за дії, які не є послугою у визначенні цього Закону, є нікчемною.

Згідно із цим Законом послуга - це діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб; споживчий кредит - це кошти, що надаються кредитодавцем (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції (пункти 17 і 23 статті 1).

Отже, послугою з надання споживчого кредиту є діяльність банку або іншої фінансової установи з передачі споживачу коштів на придбання продукції для його особистих потреб, а тому встановлення кредитором будь-яких зборів, відсотків, комісій, платежів за інші дії, ніж надання коштів на придбання продукції, є незаконним, а такі умови споживчого кредиту є нікчемними і не потребують визнання недійсними.

Суди апеляційної та касаційної інстанцій, дійшовши висновку про те, що оскільки плата за обслуговування кредиту визначена не за формулою зі змінними величинами, а чітко визначеною фіксованою сумою, що не суперечить положенням Закону України «Про захист прав споживачів», на зазначені положення статті 11 цього Закону уваги не звернули та безпідставно відмовили в позові про визнання недійсними положень пункту 1.4 кредитного договору щодо плати за обслуговування

кредиту, оскільки обслуговування кредиту не є послугою зі споживчого кредитування у розумінні цього Закону.

Саме з цього виходив суд першої інстанції задовольняючи позов про визнання положень пункту 1.4 кредитного договору недійсним.

Той факт, що суд першої інстанції визнавши зазначений пункт договору недійсним, не звернув уваги на положення статті 215 ЦК України, на правильність судового рішення в цій частині не впливає, а тому судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанції в частині відмови у позові про визнання пункту 1.4 кредитного договору недійсним слід скасувати, а рішення суду першої інстанції в цій частині слід залишити без змін

Разом з тим, задовольняючи позов банку в повному обсязі суди на зазначені положення статті 11 Закону «Про захист прав споживачів» також не звернули уваги та погодилися з нарахуванням банком заборгованості з урахуванням положень пункту 1.4 договору.

Відповідно до статті 353 ЦПК України Верховний Суд України переглядає судові рішення у цивільних справах виключно з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом. Згідно із частиною першою статті 3602 ЦПК України справи розглядаються Верховним Судом України за правилами, встановленими главами 2 і 3 розділу V цього Кодексу, а тому Верховний Суд України не може встановлювати обставини справи, збирати й перевіряти докази та надавати їм оцінку.

Відсутність процесуальної можливості з'ясувати дійсні обставини справи перешкоджає Верховному Суду України ухвалити нове судове рішення, а тому справу слід передати в цій частині на розгляд до суду апеляційної інстанції згідно з підпунктом «а» пункту 1 частини другої статті 3604 ЦПК України.

Керуючись пунктом 1 частини першої статті 355, пунктом 1 частини першої статті 3603, частинами першою і другою статті 3604 ЦПК України, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України

п о с т а н о в и л а :

Заяву ОСОБА_5 про перегляд Верховним Судом України ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 червня 2016 року задовольнити частково.

Ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 червня 2016 року та рішення Апеляційного суду Полтавської області від 28 січня 2016 року скасувати, рішення Карлівського районного суду Полтавської області від 14 грудня 2015 року в частині задоволення позову ОСОБА_5 про визнання пункту кредитного договору недійсним залишити в силі.

В частині зустрічних позовних вимог справу направити на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій пунктом 3 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України.

Головуючий

В.М. Сімоненко

Судді:

В.І. Гуменюк

Охрімчук

Л.І.

Я.М. Романюк